

Witoogeend in Gendringen

Arjan Hell

Op 26 januari 2006 ging ik met de auto op weg naar de Oude IJssel bij het plaatsje Gendringen in de Achterhoek omdat daar enkele dagen eerder een mannetje Witoogeend (*Aythya Nyroca*) zou zijn waargenomen. Mijn gedachten gingen direct terug naar 23 december 2004 toen op exact dezelfde plaats eveneens een Witoogeend (ook een mannetje) voor langere tijd aanwezig was. De wetenschap dat Witoogeend in Nederland een bepaald niet algemene verschijning is en Gendringen slechts een kwartiertje rijden is vanaf mijn woonplaats Didam, deed me beslissen er een kijkje te gaan nemen. Eenmaal aangekomen bij de betreffende plek ben ik op pad gegaan met pen, notitieblok, vogelgids, verrekijker en telescoop. Omdat de soort een persoonlijke favoriet van me is, was ik enigszins gespannen. Teleurgesteld zou ik echter niet worden want na een minuut of tien de Oude IJssel te hebben afgespeurd zag ik op 100 meter afstand een eend rondzwemmen die ik vrijwel direct kon thuisbrengen als zijnde een Witoogeend. Helaas bevond de vogel zich voorbij een ontoegankelijke afsplitsing van de Oude IJssel waardoor ik niet dichterbij kon komen. De dag daarop ben ik wederom wezen kijken en de laatste twijfels betreffende identificatie, konden nu definitief van tafel worden geveegd.

Foto. Mannetje Witoogeend, Oude IJssel, Gendringen, 28 januari 2006 (Arjen Poelmans)

De vogel was tot op minder dan 10 meter benaderbaar en trok deels op met enkele Kuifeenden, Wilde Eenden en een mannetje Tafeleend. Alle typerende kenmerken van de soort waren nagenoeg perfect te zien: kastanjebruine flanken, zwarte rug, witte stuit, puntige kop en uiteraard het witte oog.

De vogel leek zich in zijn geheel niet te storen aan mijn aanwezigheid en zwom wat heen en weer zonder afwijkend of bijzonder gedrag te vertonen. Omdat ik mijn waarneming van 26 januari had doorgegeven aan diverse sites, verbaasde het me enigszins (of was ik eigenlijk toch opgelucht ?) dat er verder geen belangstellenden waren om deze, in al zijn subtiele eenvoud, schitterende eend te bewonderen. Daardoor kon ik in alle rust de vogel goed in me opnemen. Op 30 januari liet de Witoogeend zich opnieuw in alle glorie bekijken. Nu niet meer in aanwezigheid van andere eenden maar solitair. In tegenstelling tot mijn voorgaande bezoeken zwom en dobberde hij nu niet alleen maar zijn baantjes. De vogel deed deze keer zelfs een enkele keer aan kopknikken (imponeergedrag ?) en liet zich mooi bekijken aan de rand van het water met de kop in de veren. Dat laatste overigens wel uiterst behoedzaam. Op dinsdag 14 februari zat de vogel er nog steeds. Nu optrekkend met twee Wilde Eenden en een vrouwtje Tafeleend. In tegenstelling tot eerdere keren kon ik de vogel nu ook bekijken toen ie een aantal keren opvloog. De mooie witte vleugelbanen sprongen daarbij meteen in het oog. Op 23 februari heb ik de vogel voor het laatst opgezocht. Deze keer moest ie het zonder gezelschap van andere eenden stellen. De vogel liet zich weer fraai bekijken en "dobberde" gelijkmatig met me op. Na enige tijd vond ie het echter wel welletjes en koos het luchtruim om enkele honderden meters verderop (over de grens met Duitsland) neer te strijken.

Witoogeend is in Nederland een onregelmatige, vermoedelijk voormalige broedvogel en een zeldzame doortrekker en wintergast. De soort kan het gehele jaar worden waargenomen maar de nadruk ligt vooral op de wintermaanden. Waarnemingen in het broedseizoen en de zomermaanden zijn bijzonder maar wel bekend (Bijlsma et al. 2001). Zo is er een geval bekend van een paartje met drie jongen in september 1973 in de Bisonbaai in de Ooypolder (VWG Rijk van Nijmegen 1985). Witoogeenden trekken vaak op met andere duikeenden en worden dan vooral ook gezien op plassen en strangen waar andere soorten aanwezig zijn. Vooral met de Tafeleend lijkt de soort zich verwant te voelen en hybrides Tafel x Witoogeend zijn bekend. Landelijk wordt de soort sinds de jaren zestig helaas steeds minder vaak gezien. Een ontwikkeling die zich derhalve ook in het werkgebied van de VWG-Arnhem, het aangrenzende riviereengebied en de Ooypolder voordoet. Waarnemingen hier betreffen vooral solitaire vogels ofschoon er ook grotere aantallen bekend zijn. Zo werden er in 1968 en 1969 groepen van liefst 6 exemplaren gezien in respectievelijk de Rijn bij Lexkesveer en in Brakel (van den Berg et al. 1979). In 1981 werden er in Arnhem 4 exemplaren gezien en datzelfde jaar eveneens 4 exemplaren bij De Bijland. Wat recenter, in 1992, werden er nog drie vogels gezien in Meinerswijk (Lensink 1993). Al deze waarnemingen zijn gedaan in de wintermaanden. Dergelijke aantallen zijn heden ten dage moeilijk meer voor te stellen.

Witoogeend is een soort die vrijwel overal in aantallen achteruit gaat en wordt inmiddels als bedreigde soort beschouwd. De belangrijkste oorzaak van de achteruitgang moet vermoedelijk gezocht worden in het inkrimpen van geschikt habitat terwijl ook de jacht in sommige delen van het verspreidingsgebied een niet te onderschatten rol speelt. De totale Europese populatie wordt momenteel geschat tussen de 13.000 en 24.000 paartjes. Het zwaartepunt hiervan bevindt zich in zuidoost Europa met verder een kleine maar relatief

stabiele populatie in Spanje. Buiten Europa komt de soort voor in West-Afrika en van het Midden-Oosten tot aan China en zuidoost Azië. Een tweetal verwante soorten van de Witoogeend vergaat het evenmin goed: Baers Witoogeend, een soort uit Siberië en het oosten van Azië, wordt inmiddels ernstig bedreigd terwijl de Afrikaanse tegenhanger van "onze" Witoogeend, te weten de Madagascar Witoogeend, sinds 1991 niet meer is waargenomen en als uitgestorven wordt beschouwd (Birdlife International 2000).

Graag wil ik Olaf Klaassen bedanken voor zijn nuttige adviezen bij het tot stand brengen van dit artikel.

Literatuur

- Bijlsma, R. G., Hustings, F. & Camphuysen, K. 2001. Avifauna van Nederland 2 - Algemene en schaarse vogels van Nederland. GMB Uitgeverij / KNNV Uitgeverij, Haarlem / Utrecht
- Van den Berg L.M.J., Gerritse W.G, Hekking W.H.A, Keij P.G.M.J. & Kuyk, F. 1979. Vogels van de Grote Rivieren. Het Spectrum, Utrecht / Antwerpen
- Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen en omstreken 1985. Vogels van de Ooypolder. O.M. van Hoorn, Nijmegen
- Lensink, R. Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 1993. Vogels in het Hart van Gelderland. KNNV / Stichting Uitgeverij Sovon
- Birdlife International. 2000. Threatened birds of the world. Lynx Edicions / Birdlife International